

ОБРАЗИ “ЗОРИ” ТА “ЗІРКИ” В ПОЕЗІЇ ОЛЬГИ ЯВОРСЬКОЇ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ *КРІЗЬ ВІКНА ПЕЧАЛІ. ПОЕЗІЇ*)

Lesława Korenowska

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej
Kraków, Polska

ORCID: 0000-0003-1372-0667

IMAGES OF „ZIRKA” AND „ZORIA” IN OLGA YAVORSKA’S POETRY
(ON THE MATERIAL OF THE BOOK „THROUGH THE WINDOWS
OF SADNESS. POETRY”)

Abstract. The author tries to compare images of „zirka” (star) and „zoria” (star) in Olga Yavorska’s last poetry book “Through the windows of sadness. Poetry”. These two astronomical objects carry a different emotional and psychological load. The poetess interprets them as her attorneys in matters of the soul, looks for them in the sky to get energy and answers to painful questions. The „zoria” and the „zirka” are often presented in a sacred dimension. The poetess uses anthropomorphism regarding celestial objects: they are endowed with human features. Falling in love with „zoria” or „zirka” confirms the poetess’ sensitivity to beauty, her desire to transform the pallor and poerty of earthly life into beauty and joy. The reference of the poetess - the earthly makes sense only when its ideal continuation is assumed – goes beyond the framework of the real, symbolic, fantasy.

Key words: dawn, star, compare, images, anthropomorphism

Як тільки людина почала усвідомлювати красу навколишнього світу, її погляд, безумовно, прикували небесні світила. Небосхил уявлявся прекрасною, незбагненою і величавою силою, яка викликала і ляк, і цікавість. Так появились легенди, перекази, пісні, в яких художньо осмислювались природні стихії. “Міф пізніше увійшов у поезію – свідому творчість, живе в ній, розвивається. У кожного поета є своє небо, своє сонце, місяць, зірки. Ці природні об’єкти є своєрідним лакмусовим папірцем для виявлення індивідуального світобачення митця, його своєрідної художньої манери”¹.

В останній поетичній збірці Ольги Яворської *Крізь вікна печалі* простежується барвна палітра образів небесних тіл. Враження від поетичних рядків породжують цілу низку думок: із емоційним забарвленням і наукового характеру. Перше, що кидається у вічі, так це те, що поетеса

¹ Л. Ставицька, *Лесине зоряне небо*, [в:] *Культура мови на щодень*, [Інтернет посилання:] <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine40-3.pdf>

найчастіше звертається до таких образів, як зоря, зірка, небеса, передає як в сакральному, так у ліричному ореолах. Всі ці явища, як можна підмітити, мають схожу природу сприйняття: ефемерну, зорову, чуттєву, слухову чи молитовно-благальну. При багатому наборі характеристик вимальовується спільний знаменник – всі вони становлять яскраву складову уяви та життя авторки.

Поет – митець слова, який завдяки своєму таланту здатний зауважити в предметі те, чого без його допомоги інший не може побачити. Яворська, безумовно, наділена даром підмічати найдрібніші деталі реального світу і майстерно передавати їх за допомогою художнього слова. Завдяки філігранності та майстерності поетеси спрямовувати погляд читача на найменше і найдрібніше в природі чи у Всесвіті ми можемо збагачувати та розширювати нашу уяву барвними картинами світла, радості, тендітності.

Із грона непересічних образів, які яскравіють у поетичній збірці, в статті увага буде приділена небесним світилам – “зорі” та “зірці”. Слід зауважити, що між цими двома поняттями є істотна різниця. Згідно *Етимологічного словника української мови*, “зоря – це астрономічний об’єкт, заграва у атмосфері під час сходу чи заходу Сонця; ранковий або вечірній сигнал, що виконується на барабані, горні чи трубі (*Грати зорю чи бити зорю*)”. Натомість “зірка – самосвітне небесне тіло, що являє собою скупчення розжарених газів; дрібні світні частинки, іскри; доля, щастя, успіх; про видатну людину; геометрична фігура”². Без сумніву, зірка є одним з найцікавіших об’єктів, які можна спостерігати на небосхилі, і являє собою джерело дивовижної краси і таємничості. Юлія Онищенко стверджує, що “зоря – символ світла, у фольклорі її асоціюють із жінкою або дочкою місяця; у християнстві – це символ оберегу людини”³.

Поетичну збірку *Крізь вікна печалі* відкриває вінок сонетів під назвою *У світі буреломного змагання*. Яворська віртуозно komponує вірші: останній рядок попередньої поезії стає першим наступної. Перед нами витягується вербальний ланцюг думок, міркувань, досвіду, прагнень, страждань, переживань та мрій поетеси. З’єднані останньо-першими строфами, сонети творять поетичне сузір’я. Зміст поезії наповнений думками про війну в Україні, про воїнів, що захищають рідну землю, про людські втрати та віру в перемогу.

² *Етимологічний словник української мови в 7-и томах*, т. 2 (Д-Копці), ред. О. Мельничук, І. Білодід, В. Коломієць, О. Ткаченко, Київ 1985, с. 127, 134.

³ Ю. Онищенко, *Образи сонця, зорі та місяця у творчості С. Васильченка*, “Лінгвостилістичні студії” 2020, вип. 13, с. 122.

6 Сонет

[...]

Забувши про приреченість і страх,

І про тривожні зорі в небесах,

*Щодня рятують від орди державу*⁴. (12, курсив мій. – Л.К)

7 Сонет

[...]

Щодня рятують від орди державу, (курсив мій. – Л.К)

Від рабства й мук майбутні покоління,

В горнило смерті їх веде сумління,

Господь на Небі увінчає славу. (13)

При ознайомленні з віршами збірки, можна констатувати, що антропоморфізм стає переконливим доказом домінування антропоцентризму в поетичній свідомості Яворської. “Зоря” наділяється важливою людською рисою – вона в змозі розповісти про насущні закони буття. Авторка підкреслює владно-магічний вплив сяння “зорі” на все живе, заставляє експлікувати свої почуття тим, хто ними дещо обділений. Знаменним є те, що функціональні зміни образу “зорі” визначають композиційну організацію твору. Поява або зникнення “зорі” співвідноситься із емоційним, психологічним станом ліричної героїні. Розглянемо на прикладах.

Бо гинуть за волю сміливі, незламні орли,

Бо дзвони тривожно відлунують в просторі синім,

А очі героїв нам зорями сяють з імлі. (30)

Розширена метафора (*очі героїв нам зорями сяють з імлі*) вплетена в мінорний контекст гибелі українських воїнів на війні. Те, що не дозволяє трагічному заповнити синій простір і молочно-сиру хмарність імлі, це очі героїв, які набирають космічного, а значить усюдисущого і всеохоплюючого значення, переходячи у розряд небесних об’єктів – зір.

І справа, й зліва – небо та сніги,

Лише слідів звірячих ланцюги.

Й у вишині яскраво сяють зорі. (62)

Вірш *Ялинка* не що інше як замальовка зимового карпатського лісу, такого рідного і любимого поетесою. Наповнюючи два контрастні простори – горизонтальний, або земна Юдоль, забілений снігами з ланцюжками звірячих слідів; та вертикальний, тобто небо, яскраво освітлений зорями, – авторка поєднує холодну барву (білий) з гарячою (золота) та

⁴ Фрагменти віршів цитуються за: Ольга Яворська, *Крізь вікна печалі. Поезія*, Львів: Видавництво “Апріорі” 2024 (сторінки подані в дужках).

малює в уяві картину засліплюючого снігового покриву, спричиненого дотиком блиску зір, що золотом ллється із неба.

Дії, притаманні зорям – мерехтіти, світити, появлятися, зникати, – здебільшого виражені дієсловами руху, стану, звертання у минулому або майбутньому часах (*зникла, спалахне*).

«Спитайте, панове, вітру...»
Розкаже світанок сивий,
Як вперто вичікував дива,
Коли з виднокраю неба
Зникла сліпуча зоря. (69)

Метафорична персоніфікація *розкаже світанок* вносить нотку зацікавлення у текстову структуру вірша: якого дива світанок вичікував? На жаль, не дочекався, що підтверджує дія зорі. Астрономічний об'єкт виступає у парі з епітетом зорового сприйняття *сліпуча*. Якщо змалювати зникнення яскравої “зорі” на горизонті, можна зафіксувати барвисту лінію, яка переміщається по небосхилі, залишаючи по собі золоту полосу, здатну освітлювати виднокрай неба і передвіщувати диво.

Понад вербами, над дорогами,
Над могилами, над тривогами
Спалахне зоря. (90)

У наведеному прикладі спостерігаємо ампліфікацію, яка при повторюванні прийменника *над* підсилює виразність та емоційність вірша. Звукове сприйняття обрамлено колісково-приглушеними приголосними “п”, “н”, “к”, “г”, які прочитуються у розтягнутому темпі анданте. Спалах “зорі” ніби пробуджує зі сну і посиляє позитивний заряд. У даному випадку мова йде про очікувану перемогу та мир.

Наступні наведені рядки у своєму сприйнятті нагадують японські танку, де у першій половині вірша перед нами міні-замальовка реального світу, а в другій – рефлексія, відгомін душі на побачене, асоціація із інтимним, здебільшого схованим вітійоватим кодом спогадів, пережитого, досвіду, почуттів тощо. Лапідарність висловлення, де вербальну тканину заміняє графічне обрамлення у вигляді пунктуаційних знаків, що означають паузу (три крапки) та нанизування думок (кома), відкриває таємницю поетеси про її нічне “спілкування” із зорями. Саме це небесне сяйво своїм ритмічним коливанням (*мерехтіння*) у змозі навіяти меланхолію, відродити ретроспекцію миттєвостей із минулого. Алітерація – сонорний звук “м” (*межами, мерехтіння, меланхолія, дум*) – у своєму монотонному звучанні (“мммм”) нагадує медитацію:

Поза межами сну – мерехтіння зорі,
Меланхолія дум в опівнічній порі. (155)

За Борисом Бухштабом, “різке відмежування буденного, звичайного життя від світу натхнення, мистецтва і краси”⁵ нерідко становить складову художніх засобів поета. Щодо Яворської, то сказане можна сприйняти як основне джерело метафор поетеси, при чому із вказанням на протилежний вектор напрямку: перехід від світу натхнення, мистецтва і краси до звичайної повсякденності. Споглядання природи, поетичне захоплення нею, насолода від близького перебування із небесною красою викликають у Яворської почуття неймовірної радості. Яскраве світло “зорі” проявляється не забарвленням, а скоріше почуттям ніжності (дивиться у лице зорі) – поетеса довгий час спостерігає за зорями, що допомагає їй зауважувати багато нового і цікавого в повсякденному та звичайному. Тільки зірке око Яворської, заворожене красою природи, здатне розгледіти в звичайних предметах чи явищах чудо і музику.

Відношення поетеси до астрономічних об’єктів можна визначити як свого роду постійне почуття зачарованості. Важливим є те, що “зорі” тісно зв’язані з нічним небом або світанком, що дозволяє нам вийти на мотив кохання.

Повний місяць зорі світанковій
Обіцяв: “Почекай, прилечу”.
Та з високої пісні любові
Залишилась лиш нота дощу. (7)

Наведений приклад можна віднести до любовної/інтимної лірики: місяць залицяється до зорі. Наділяючи небесні тіла (сйиво) людськими почуттями, авторка не ідеалізує їх. Перед нами картина зради, обману зі сторони “місяця”. Метафорично-сумно завершується історія обманутої “зірки”: “Залишилась лиш нота дощу”. Навіть небо плаче, сльозою умиваючи високу пісню несповненої любові.

Авторка збірки на самоті спостерігає за нічним небом, вірніше, плете духовний вінок із квітами нічного неба. Заворожена їх блиском, Яворська признається, що повністю занурилась у музику зоряного хору, забуваючи про себе і розсіюючи власні думки. Небесні світила (зорі) вступають у німий діалог із поетесою, про що свідчить реакція “зір” (*дрижать*). Яворська, занурившись у магічний світ “зір”, намагається словами передати їх сенс, розшифрувати їх таємниче призначення, щоб констатувати:

Но ми у зорях розгадали,
Хто ти, хто я. (19)

⁵ Б. Я. Бухштаб, *А.А. Фет. Очерк жизни и творчества*, Ленинград 1974, с. 117–118.

Для глибшого висвітлення даної теми слухним буде звернутись до українських поетів минулого сторіччя, у творчості яких простежуються образи небесних світил. Остап Бодик, аналізуючи “зоряний світ” у поезії кийських неокласиків, стверджує, що за допомогою зоряного неба поети хочуть дізнатись про своє і свої країни майбутнє: саме зорі підкажуть путь, який належить обрати⁶. Скажімо, в поезії Миколи Зерова зорі служать правдивими проводирями:

Я від’їздив, і оком астролога
Допитувався в зір, яка дорога
Мене провадить у майбутні дні...
І Скорпій гас в красі своїй недобрій,
А друг Стрілець виносив понад обрій
Свій срібний лук і приязні огні⁷.

Можна констатувати, що для художника слова “зоряний світ” – дзеркало, в якому відображається увесь людський світ з його “добрими” і “злими” годинами. Метафорично дзвінко звучить вірш *Зоріти ніч і бути з вами...* Михайла Драй-Хмари, коли поет передає своє враження від небосхилу, усяяного зорями:

... в темряві усе завмерло!
Хрусткий на серці стигне лід,
і з неба падають, мов перли,
огненні сльози Персеїд⁸.

Коли серце неокласика Максима Рильського шукає затишного притулку, “зоряний світ” допомагає йому у тяжкі хвилини:

Зорі сяють.
Навівають
Мрії й ніжні муки,
Деся співають,
Деся ридають
Струн хвилясті звуки⁹.

Бодик справедливо стверджує, що для поета “зорі – вічні лампадки – вони є постійною ознакою вічності”¹⁰. Протиставлення земного життя

⁶ О. Бодик, «Зоряний світ» кийських неокласиків, [в:] Всеосвіта. Національна освітня платформа, [Інтернет посилання:] <https://vseosvita.ua/library/embed/01003yde-f637.doc.html>

⁷ М. Зеров, *Твори. В 2-х томах*, т. 1, Київ 1990, с. 160.

⁸ М. Драй-Хмара, *Зоріти ніч і бути з вами...*, “Зоря” 1926, ч. 16. Передрук із збірки *Проростень*, 1926, с. 27.

⁹ М. Рильський, *Зібрання творів в 20-ти томах*, т. 1, Київ 1983, с. 34.

¹⁰ О. Бодик, «Зоряний світ» в поезії..., цит. праця.

вічному в Яворської обіграно запрошенням підняти очі до зір; думками, душею перенестись із земної Юдолі туди, де світло і любов. Близькість поетичної натури “зорям” підкреслюють порівняння, в яких просвічується відтінок особистого відношення авторки.

Задумуюсь про небеса і зорі,
Про сенс життя та далі неозорі,
Вдивляюсь в синє небо спозарання. (19)

Екзистенціальний вимір, який простежується у вертикальному плані (небеса – зорі), візуально освічує затемнений фон (зорі виходять на нічне небо). Горизонтальний план сприйняття Всесвіту розтягується у далечінь, означену прикметником іменникового походження від слова “зоря” – “неозорій”, що дозволяє припустити необмеженість простору, вільного від зір, оскільки лірична героїня вдивляється у синє небо спозарання. Прикрасою у наведеному фрагменті виступає алітерація – часте повторювання дзвінкої приголосної “з” (*з*адумуюсь, *з*орі, *неоз*орі, *сп*озарання), що створює ритмічний кришталевий-переливний звуковий фон пробудження, надії, віри, радості, подяки, молитви тощо.

Амебейна композиція, тобто будова художнього твору за принципом смислового та синтаксичного паралелізму, повторення композиційно важливих частин (фрагментів, образів, стилістичних прийомів тощо), де обидві теми викладаються, набуваючи особливої ускладненості та контрастності, почергово), спостерігається у віршах збірки. Яворська створює паралелізм, втягуючи в паралельні струмені мікро- і макросвіту людину та Всесвіт. “Відповідь” зір запроєктована у вигляді діалогу з людиною, що своїм змістом нагадує філософські роздуми про неможливість людського розуму розгадати таємницю Всесвіту, збагнути сенс власного існування чи глибину свідомості.

Звикаєм до війни, як до зими чи літа,
Зацитькуємо біль в зрадливій тиші днів.
Від церкви – до воріт, до того, що прожито.
Від серця – до зорі, до скрипу журавлів. (37)

Зіставляючи набутий досвід (свій, чужий), що характеризується результатом тривання чогось довго, більш чи менш інтенсивно, до чого звикається, що перестає викликати бурхливі емоції, що притуплюється в квазітиші буднів (*зацитькуємо біль*), поетеса зізнається:

Зітхну до зір, бо хто мені повірить,
Що я зцілилась, через біль пройшовши. (152)

Перед нами інтимне та сокровенне авторки. “Зорі” виступають у ролі верифікатора правди, в яку людям важно, а то й зовсім не хочеться по-

вірити. Дієсловом дії, що супроводжується легким видихом (*зітхну*), авторка нав'язує контакт із зорею, яку трактує як свою повірену.

Одягаючи “зорі” в сакральні шати, Яворська підтверджує есхатологічну ідею людини дивитись у небо як у святиню, храм. Тому в поезії можна зустріти рядки молитви зір.

...Місію Всевишній заповів,
Щоб крізь віки зорею засвітилась. (51)

Оскільки в лірику Яворської тематично входять вірші, в яких відчувається позиція авторки, свою місію на Землі поетеса вбачає у несенні світла, як зоря в темінь ночі.

Ясна зірка нам радість пророчить,
Та благає, щоб кожен до Бога за мир помоливсь. (73)
З височини всміхається до мене
Яскрава зірка Божого Різдва. (74)
Радіють зірці гори і ліси. (76)

Продовженням названої вище теми виступають наведені рядки, в яких “ясна зірка” – вефлеємівська зірка – традиційно звіщає народження Божого Сина. Авторка добавляє небесній провідниці прохання помолитись за мир – у даний час так потрібний і так бажаний всіма.

Напишу вірша про зорю незгасну,
І Бог мені вдихне надію в груди. (78)

Переміщення людського тіла (думками, уявою) в космічний простір, що характеризується чистотою, вічністю, статикою, стає сокровеним бажанням поетеси, дає змогу відчути лет душі і силу відірватись від буденщини, повної протиріч і гіркоти. Піднесення очей до зір нерідко стирає межу між витаючими в небесах думками і зорями.

Я пригощу вас хлібом і любов'ю,
Пташки небесні з сонячних світів,
І хвиля світла мою душу знову
Теплом огорне, як сузір'ям слів. (41)

Наведені рядки звучать як побажання і гостинність поетеси. Слова “хліб” і “любов” поставлені в один ряд, що дозволяє констатувати їх онтологічну рівнозначність. Біблійні аксіоми “не хлібом єдиним” і “з трьох чеснот любов найважливіша” вплітають у перцепцію вірша позитивний, сакральний та емоційний заряди. Ділитись із кимось собою, сокровеним і найважливішим, – це і є найвища сутність людини. Що віддаємо – те й отримуємо. У даному контексті лірична героїня відчуває тепло і світло, що ототожнюються із метафоричним сузір'ям слів.

Так невчасно мій день збайдужів,
Марнота загнула надію,
Та душа під сузір'ям слів
До високого світла зоріє. (88)

«Від серця – до зорі...»
А серце все вірить, що світ не жорстокий таки,
Що марним не буде жертвний вогонь зорепаду. (27)

Похідним від іменника з абстрактним значенням “зоря” виступає плеяда зір, що у своїй сукупності творять констеляцію небесних світил, зорепад, здатний рухатись у низхідному напрямку, розпрямлюючи доокола золотий блиск падаючих зір. Уява малює картину небесного танцю зорепаду, як на картині Вон Гога “Зоряне небо”.

Цікавою є метафора *зорі у воді*. Створюється враження, буцімто дві горизонтальні розсвітлені блиском зір полоси (небо і вода) помістили між собою нічну темноту, при чому освічуючи все доокола. Відбиваючись у водному просторі, “зорі” купаються у свіжому ароматі м'яти та стають чистішими. Антропоморфізм (*Місяцю зухвалому не спиться*) знаходить своє пояснення: його безсоння спричинене візуальною метаморфозою вишні.

Свято дивовижного тепла...
Запах м'яти, зорі у криницях,
Місяцю зухвалому не спиться:
Білу сукню вишня одягла. (129)

Перед нами перевернений простір – зорі купаються у глибинній поверхні криниці. Занурення неба у воду творить бінарний простір – два неба. Варто виділити застосування поетесою принципу “віддзеркалення”: зорі у криницях, тобто небо у воді. Поетеса експлікує метаморфозу весняного вечора – *Білу сукню вишня одягла*, – яку можна відібрати як появу Вічного Кохання, Краси та Ідеалу.

У деякій мірі наведений приклад нагадує відомий вірш Миколи Вінграновського *У синьому небі я висіяв ліс...*, де перед нами також схожа картина перевернутого простору. Згідно Володимирі Моренцю, у поезії представлена “естетично та етично перевтілена дійсність, сенсом якої є феномен перевтілення, іншобуття, а не вірність правді життя, тому що правдою тут виступає краса”¹¹. Натомість, Світлана Богдан вважає, що “простір у вірші завдяки чудовим діям ліричного героя (сіє ліс) поступово організується і упорядковується всеобіймаючим «ти-кохання»”¹².

¹¹ В. Моренець, «Ідеальний» вихід із соцреалізму, “Світовід” 1992, № IV (9), с. 97.

¹² С. Богдан, *Міфотворчість М. Вінграновського. (На прикладі поезії «У синьому небі я висіяв ліс...»)*, “Слово і час” 2009, № 7, с. 30.

Насувається думка, що Яворська творить особливий простір, дуже подібний до життя, але набагато кращий. За Людмилою Тарнашинською можна ствердити, що поетеса у своїх віршах творить свій час і свій простір, які можна розглядати як “особливе метафізичне поле філософського вrostання себе в оточення та оточення в себе”¹³. Краса виступає як гуманістичний ідеал духовного кохання, “того свідомого або напівсвідомого спрямування душі вверх, яке очищує все на своєму русі”¹⁴.

Бухштаб стверджує, що “символіка природи, композиція вірша методом порівняння людини та природи, філософська думка, яка то тягнеться за метафорою, то прямо формується у дидактичному стилі”¹⁵, стають характерною ознакою творчості поетеси. “Зорям” притаманне також відраховування часу, вірніше робочого часу. Надзвичайно зворушливо звучать рядки вірша *Відходить все, стирається з роками*, присвяченого матері авторки.

Сльота і страх мене вкладали спати,
Ячали думи, а наступний день
Гнав маму знову, щоб до зір тримати
За мучений, страждальний трудовдень. (53)

Дні колгоспних трудовнів згадуються поетесі як час безжалісної втоми і виснаженої праці матері на колгоспному полі, про що свідчить темпоральний відрізок, зазначений працею від раннього ранку до пізнього вечора. Іменник абстрактного значення “зір” стає межею закінчення примусової праці на колгоспному полі.

У наступному прикладі зустрічаємо іменник “заграва”, створений із консолідації кількох слів: зоря, гра, загравати, які в своєму поєднанні творять іменник із характеристикою зорового сприйняття та ефемерного розблиску на небосхилі. “«Заграва» – відсвічування, відблиск (переважно на небі) яскравого світла, пожежі, вогнів і т.д.”¹⁶.

Щоби ворог розбився об нашу нескорену волю,
І красою заграв відізналась небесна глибінь. (29)

Перемога над ворогом вбачається поетесі яскравою загравою, при чому акцент ставиться на глибині небес. Варто додати, що «небесна глибінь» здебільшого характеризується відтінками синього, блакитного,

¹³ Л. Тарнашинська, Микола Вінграновський: *«Все на світі з людської душі»*, Бібліографічний нарис, [в:] Л. Тарнашинська, *Шістдесятництво: профілі на тлі покоління*, Київ 2006, с. 108.

¹⁴ А. Шастель, *Искусство и гуманизм во Флоренции времен Лоренцо Великолепного*, Санкт-Петербург 2001, с. 389.

¹⁵ Б. Я. Бухштаб, цит. праця, с. 119.

¹⁶ *Етимологічний словник української мови*, цит. праця, т. 2 (Д – Копці), с. 97.

морського, лазурного, але довгоочікувана хвиля перемоги змінює ці холодні барви на вогнисті промені заграє.

У художній стиль Яворської майстерно вплетені не тільки такі почуття, відчуття чи образи, які легко “одягнути” в точні назви, а скоріше неясні, невизначені пориви душі, подих думки, описуючи які, важко знайти влучні імена – їх лише можна навіяти на душу чи уяву читача. Начебто дух імпресіонізму оживає: недописане, недомальоване, незакінчене вважається основним і важливим, здатним будити уяву до розквіту і барв, думки густішають, а горизонт світосприйняття переходить за обрій реального. Сказане можна проілюструвати на прикладі пейзажної лірики.

Біля серця землі янтарем пломеніли нагідки,
Зачаровано ніжні зоріли собі в небеса.
І не відали ще, що мороз-лобуряка нізвідки
Підкрадався до них, бо його дратувала краса.
...І ятріють вони, як болючі незгоєні рани,
Наче згаслі зірки на оголених грудях землі. (137)

Помаранчевого кольору квіти, нагідки, стають ідентифікаторами незахищеної краси. Розширена метафора перших рядків наділяє “квіти” характеристикою “зір” – *зоріли собі в небесах*.

Витає дух у просторі сонетом,
Січнева ніч присвічує до зір. (157)

Муза витає, плете сонети в закритому просторі (рамки вірша), виливається на зовні, трансформуючись у безкрайню січневую ніч. Холод зимового місяця, темінь ночі набирають яскравості, витягуючись у вись, до джерела світла і золота – зір.

Розцвітуть у садах матіоли,
Зазоріє краса осяйна. (81)
Осіння ніч, натовлено німа,
Вросте зорею в радість світанкову. (153)

Народна мудрість про те, що ранок вечора мудріший, майстерно обіграна у вірші. Туманна пора року, осінь, натовлена від хуртовини листопада, завивання вітру, німіє у нічну пору, ніби розтоплюючись у ній. Тільки ранок у змозі відновити її сили, перетворюючи ніч у свіже світло дня, що поцілунком першої зорі торкається світанку.

А пам’ятаєш тихі зорі,
Карпати – в темряві нічній
І на крутому косогорі
Чийсь рулади голосні? (134)

Пейзаж, який фіксує візуальний фон неба та нечутний хід зір на небосхилі, оживає завдяки руладам, тобто віртуозним пасадам у пісні. Уява малює зоряний танець під акомпанемент гучних повторювальних пасажів пісні горців.

Зірками сонця землю сотні літ
Весна гаптує із любов'ю в квітні. (108)

Розширеною метафорою звучать рядки наведеної поезії.

Обличчя місяця сяйне,
Бездомним вітром зарекоче,
Від будня вихопить мене
І зазирне зорею в очі. (94)

Звертає на себе увагу поетичний погляд, спрямований до неба, до зір, що купається у світанковому зареві.

Із вічності всміхається зоря,
В надії щастя завмирають миті.
І над узвишшям гір душа моя
Злітає ввись, щоб сонцесхід зустріти. (75)
До зір, що сяють в небі, придивіться,
До сонних рік, закутих в береги. (76)

Яворська нерідко ділиться своїм досвідом, накопиченим за роки життя, проведеного в симбіозі та гармонії із природою. Для поетеси важливим є скерувати очі ввись, у небо, де чистота безхмар'я і світло астрологічних тіл плетуть миті вічності. Натомість, якщо мова йде про земне, тут авторка відкриває таємницю щастя і спокою – спостерігати за бігом ріки, наслуховувати проростання мурави на березі, милуватись природою, любов'ю обіймати флору і фауну. Тільки таким чином можна отримати заряд спокою, радості, блаженства, відчутти на собі безсмертний дотик вічності. Складається враження, ніби кожне слово Яворської, народжене від дотику небесних нічних світил, має вагу, колір і запах.

Закоханість у “зорю” чи “зірку” підтверджує вразливість поетеси на калейдоскоп природних чудес, бажання перемінити блідість і убогість земного життя на красу та розкіш, смуток і біль – на сміх і радість. Посилання художниці слова – земне має сенс тільки тоді, коли припускається його ідеальне продовження, – виходить за рамки реального, символічного, фантазійного. Душа поетеси тягнеться до зірок, завдяки їм вона намагається передати свої душевні переживання, прагне віднайти рівновагу в цьому житті, і в першу чергу знайти себе і своє місце в суспільстві. Поетичні рядки Яворської наділені світлою енергією, здатною піддавати метаморфозі серця читачів і проростати гарним, добрим і вічним.

БІБЛІОГРАФІЯ

- Âvors'ka Ol'ga. 2024. *Kriz' vikna pečali. Poeziâ*. L'viv: Vidavnistvo «Apriori» [Яворська Ольга. 2024. *Кризь вікна печалі. Поезія*. Львів: Видавництво «Апріорі»].
- Bodik Ostar. «Zorânij svit» v poezii kiivs'kih neoklasikiv. In: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003yde-f637.doc.html> [Бодик Остап. «Зоряний світ» в поезії київських неокласиків. В: <https://vseosvita.ua/library/embed/01003yde-f637.doc.html>].
- Bogdan Svitlana. 2009. *Mifotvorčist' M. Vingranovs'kogo (Na prikladi poezii «U sin'omu nebi â visiâv lis...»)*. «Slovo i Čas», № 7: 24–32 [Богдан Світлана. 2009. *Міфотворчість М. Вінграновського (На прикладі поезії «У синьому небі я висіяв ліс...»)*. «Слово і час» № 7: 24–32].
- Buhštáb Boris. 1974. *A. A Fet. Očerck žizni i tvorčestva*. Leningrad: Izdatel'stvo «Nauka» [Бухштаб Борис. 1974. *А. А. Фет. Очерк жизни и творчества*. Ленинград: Издательство «Наука»].
- Draj-Hmara Mihajlo. 1931. *Zoriti nič i buti z vami... “Zorâ” 1926 č. 16* [Драй-Хмара Михайло. 1931. *Зорити ніч і бути з вами... “Зоря” 1926 ч. 16*].
- Mel'ničuk Oleksandr, Bilodid Ivan, Kolomiêc' Vira, Tkačenko Orest (Eds.). 1985. *Etimologičnij slovník ukraïns'koï movi v 7-i tomah*. Vol. 2: (D-Kopci). Kiïv: Naukova dumka [Мельничук Олександр, Білодід Іван, Коломієць Віра, Ткаченко Орест (Ред.). 1985. *Етимологічний словник української мови в 7-и томах*. Т. 2: (Д-Копці). Київ: Наукова думка].
- Morenc' Volodimir. 1992. «*Ideal'nij*» vihid iz socrealizmu. “Svitovid” № IV (9): 94–107. [Моренець Володимир. 1992. «Ідеальний» вихід із соцреалізму. “Світовід” № IV (9): 94–107].
- Onišenko Ŭliâ. 2020. *Obrazi soncâ, zori ta mîsâcâ u tvorčosti S. Vasil'čenka*. “Lingvostilistični studii” No. 13: 121–127 [Онищенко Юлія. 2020. *Образи сонця, зорі та місяця у творчості С. Васильченка*. “Лінгвостилістичні студії” вип. 13: 121–127].
- Ril's'kij Maksim. 1983. *Zibrannâ tvoriv: V 20-ti tomah*. Vol. 1. Kiïv: Naukova dumka [Рильський Максим. 1983. *Зібрання творів: В 20-ти томах*. Т. 1. Київ: Наукова думка].
- Šastel' Andre. 2001. *Iskusstvo i gumanizm vo Florencii vremen Lorenci Velikolepnogo*. Sankt-Peterburg: Universitetskaâ kniga [Шастель Андре. 2001. *Искусство и гуманизм во Флоренции времен Лоренцо Великолепного*. Санкт-Петербург: Университетская книга].
- Stavic'ka Lesâ. *Lesine zorâne nebo*. “Kul'tura movi na šoden”. In: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine40-3.pdf>. [Ставицька Леся. *Лесине зоряне небо*. “Культура мови на щодень”. В: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine40-3.pdf>].
- Tarnašins'ka Lûdmila. 2006. *Mikola Vingranovs'kij: «Vse na sviti z lûds'koï duši»*. Bibliografičnij naris. In: Lûdmila Tarnašins'ka. *Šistdesâtnictvo: profili na tli pokolinnâ*. Kiïv: Smoloskip: 106–114 [Тарнашинська Людмила. 2006. *Микола Вінграновський: «Все на світі з людської душі»*. Бібліографічний нарис. В: Людмила Тарнашинська. *Шістдесятництво: профілі на тлі покоління*. Київ: Смолоскип: 106–114].
- Zerov Mikola. 1990. *Tvori: V 2-h tomah*. Vol. I. Kiïv: Dnipro [Зеров Микола. 1990. *Твори: В 2-х томах*. Т. I. Київ: Дніпро].

SEMANTYKA „ZORI” I „ZIRKY” W POEZJI OLGII YAVORSKIEJ
(NA PODSTAWIE ZBIORKU POETYCKIEGO *PRZEZ OKNA SMUTKU. POEZJA*)

Streszczenie. W artykule autorka podejmuje próbę porównania obrazów „zori” (gwiazdy) i „zirky” (gwiazdy) w poetyckim zbiorze Olgi Jaworskiej *Przez okna smutku*. Poezja. W wierszach te dwa pojęcia niosą odmienny ładunek emocjonalny i psychologiczny. Poetka interpretuje je jako swoich powierników w sprawach duszy, wyszukuje je na niebie dla uzyskania energii i odpowiedzi na bolesne pytania. „Zoria” i „zirka” często przedstawiane są w wymiarze sakralnym. Jaworska posługuje się antropomorfizmem w odniesieniu do ciał kosmicznych: są one obdarzone cechami ludzkimi. Zakochanie się w „zori” czy „zirce” eksplikuje wrażliwość poetki na piękno. Odniesienie poetki do tego, co ziemskie, ma sens tylko wtedy, gdy zakłada się jego idealną kontynuację; wykracza ono poza to, co realne, symboliczne, także poza fantazję.

Słowa kluczowe: gwiazda, porównanie, wizja, antropomorfizm, metafora

ОБРАЗИ “ЗОРИ” ТА “ЗІРКИ” В ПОЕЗІЇ ОЛЬГИ ЯВОРСЬКОЇ
(НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ *КРІЗЬ ВІКНА СМУТКУ. ПОЕЗІЯ*)

Анотація. У статті автор порівнює образи “зори” та “зірки” в останній поетичній збірці Ольги Яворської *Крізь вікна печалі. Поезія*. Ці два астрономічні об’єкти несуть у поетичних творах різне емоційно-психологічне навантаження. Поетеса трактує їх як своїх повірених у душевних справах, шукає їх у небі, щоб отримати енергію та відповіді на болючі питання. “Зоря” і “зірка” часто представлені в сакральному вимірі. Яворська використовує антропоморфізм щодо небесних об’єктів: вони наділені людськими рисами. Закоханість у “зорю” чи “зірку” експлікує чутливість поетеси до краси, її бажання перетворити блідість та убогість земного життя на красу й радість. Посилання поетеси – земне має сенс лише тоді, коли передбачається його ідеальне продовження – виходить за рамки реального, символічного, фантазійного.

Ключові слова: зоря, зірка, порівняння, образи, антропоморфізм, метафоричність

How to cite this article:

Кореновска Леслава. 2024. „Образи “зори” та “зірки” в поезії Ольги Яворської (на матеріалі книги *Крізь вікна смутку. Поезія*)”. *ТЕКА Komisji Polsko-Ukraińskich Związków Kulturowych* Vol. 6, No. 19. <https://doi.org/10.31743/tpkuzk.17312>